

Бог є справедливий чи милосердний?

Апостол Іван міг би написати: Любов Бога є нескінченна! Але він написав набагато більше. Він написав: Бог є Любов (1 Ів 4, 8 і 16). Отже, це не просто так, що в Богові є любов, хай і нескінченна. Бог сам, Він весь є Любов! Бо взагалі кожна з Його досконалостей є Ним самим. Він весь також є Правдою, весь Добротою, весь Справедливістю, весь Красою, весь є Милосердям.

Якщо Бог такий, то як нам розуміти наказ Господа Ісуса, можливо, несміливий, але все ж наказ: «Будьте ви досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний»? Так, Бог створив нас на свій образ і подобу, тому ми здатні, хоча й невміло і недосконало, наслідувати, наприклад, Його справедливість, але ж наша справедливість безумовно є чимось іншим, ніж милосердя.

Справедливий і милосердний Бог – відповідає на ці тривоги Святе Письмо – ненавидить зло, тому залишення лиходія без кари є так само гидким в Його очах, як і засудження невинного (Пр 17, 15). А чому йому огидно? Чому безкарність злочинів Йому не подобається? «Якщо виявити милість злочинцю – відповідає на це питання пророк Ісая – він не навчиться справедливості» (26, 10).

Однак чому, Господи Ісусе, ти хочеш, щоб ми молилися щодня: «І прости нам наші провини, як і ми прощаємо нашим винуватцям»? Бо милосердя не означає у Бога відмови від кари. «Бог милосердний і милостивий, що вибачає провину – це слова Книги Виходу 34 – але не вважає чистим винуватого, бо карає провину». Прощення великого злочину без кари це трохи так, ніби одразу після успішної операції на шлунку годувати хворого звичайною їжею. Малоімовірно, щоб пацієнт цю «великодушність» пережив.

Однак Боже покарання не можна розуміти на кшталт людських покарань. Звернімо увагу на неї як на прояв Божої любові. Подивімося з цієї точки зору на притчу про блудного сина. Адже це він сам привів себе до такої деградації. На ньому здійснилася правда приказки, що зло поїдає саме себе. «Хай карає тебе твоє зло, і відступства твої хай картають тебе, і пізнай та побач, що лихе та гірке це, що кинув ти Господа, Бога свого, і страху Мого над тобою нема, говорить Господь, Бог Саваот.» (Єр 2, 19).

Подумаймо тепер, наскільки було б страшно, якби гріх не приносив нам нещастя. Це було би гірше, ніж коли подружжя не було би потрібне одне одному для щастя. Таку ситуацію ще можна уявити. Але чи може людина бути щасливою без Бога? Це трохи так, якби хтось хотів дихати без повітря, або насититися тим, що йому снилося, що він їв. Оскільки гріх є відходом від Бога, то зрозуміло, що це шлях до самознищення. Світ був би абсурдним, якби було інакше.

Мудра приказка каже, що гріх сам по собі є карою. Це правда, гріх іноді діє як наркотик і може дати людині на деякий час відчуття щастя і задоволення, але об'єктивно кожен гріх змінює ситуацію людини на гірше. Найтрагічнішою і проклятою карою за гріх є те, що він відкриває ворота для наступних гріхів. Як каже апостол Павло: тих, хто не рахується з Богом «Бог віддав на свавілля їхнього непотрібного розуму, так що вони чинять те, що не личить» (Рим 1,28).

Іноді ми думаємо, що страждання, які ми переживаємо, є покаранням за наші гріхи. Лише в широкому сенсі це може бути правдою. Адже навіть тоді, коли вони є очевидним наслідком якихось наших гріхів, вони радше є милосердним нагадуванням, щоб ми якомога швидше покинули гріх, оскільки він руйнує в нас саму душу, а часто також і тіло.

Знаменне висловлювання на цю тему Другої Книги Макавеїв (6, 13-16): «Знаком великого благодіяння є те, що грішники не залишаються в спокої протягом тривалого часу, але що їх відразу ж спіткає кара. Не вважав бо Господь, що з нами треба поводитися так само, як з іншими народами, щодо яких залишається терплячим і не карає їх так довго, доки вони не виповнять міру своїх гріхів. Не хотів бо карати нас наостанку, лише тоді, коли б наші гріхи перевищили міру. Тому ніколи не відступає від нас Його милосердя, хоч виховує через переслідування, але не покидає свій народ» (2 Мак 6, 13–16).

Саме ми знаємо найкраще, що це важке милосердя Бога щодо нас – милосердя, яке виражається в тому, що Він допускає на нас страждання – є особливо ефективним. Скільки ж людей під впливом зазнаних страждань схаменулися! «Все, що Ти на нас навів – молитися покійно Азарія (Дан 3) – і все, що Ти нам учинив, Ти учинив за справедливим судом. Не осоромляй нас, але поступай з нами за своєю лагідністю і за великим своїм милосердям!»

У Святому Письмі навіть образ розгніваного Бога вказує на Його милосердя. Гнів Божий є справедливим запереченням проти зла і його не слід пов'язувати ні з емоціями, ні з відсутністю самоконтролю, ні з чимось ірраціональним. Частий у християнській побожності образ Христа, який втихомирює справедливий гнів свого Отця, є лише метафоричним зображенням тієї істини, що Отець «для нас гріхом учинив [на хресті] Того, хто не знав гріха, щоб ми стали в Ньому праведністю Божою» (2 Кор 5, 21).

Тут виникає таке складне питання: чому ми повинні заступатися перед Богом за грішників, якщо жертва Христа Пана достатньо і понад щедро забезпечує милосердя Боже нам усім, навіть найзатятішим грішникам? Адже Він прийшов до нас не для того, «щоб засудити світ, але щоб світ був через Нього спасений» (Йн 3, 17). На це питання я б відповів наступним чином: марною була б навіть жертва Христа Пана, якби вона не спонукала Його друзів до любові такої потужної, що вона ефективно охоплювала б навіть тих, хто, можливо, ненавидить нас. Апостол Павло наважився навіть написати:

«зі свого боку в моєму тілі доповнюю нестачі скорбот Христа для блага Його Тіла, яким є Церква» (Кол 1, 24).

На думку спадає популярний у марійській іконографії образ Пресвятої Матері, яка ламає стріли гніву Божого. Марія має цю любов до людей від Самого Бога, що робить її таким химерним «супротивником» караючого Бога і посудиною милосердя навіть для найбільших грішників.

Яцек Салій ОР